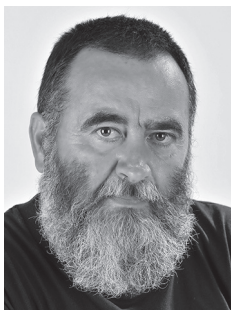

❧ РЕЦЕНЗИЯ ❧

ТРАКИЙСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ ИЗ ЛАБИРИНТИТЕ НА ВРЕМЕТО*

Недялко Бакалов

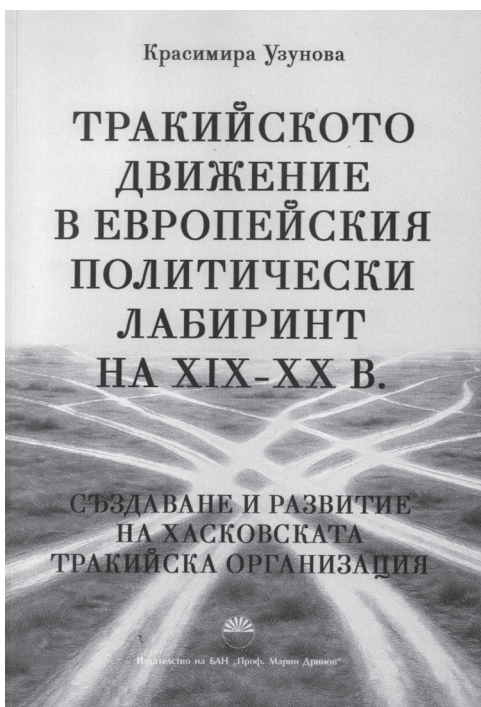

Знаете ли, че трима хасковлии в различни периоди от време са председатели на националното ръководство на тракийската организация? Коста Георгиев, Никола Спиров и Костадин Карамитрев са натоварени с доверието и отговорността да оглавяват този родолюбив съюз. А известно ли ви е, че на три пъти политбюро на ЦК на БКП закрива същия този съюз „поради изчерпване на основните му задачи“? Това се случва през 1950-а, 1958-а и 1977-а. След намесата на вездесъщия Вълко Червенков в първия случай закриването се осуетява, тракийската структура минава към Отечествения фронт и става културно-просветно дружество. След преврата на 19 май 1934 година пък тракийската организация е забранена, а дейността ѝ е възстановена чак през октомври 1944-а.

Тези и други важни събития са припомнени в новоизлязлата книга на д-р Красимира Узунова „Тракийското движение в европейския политически лабиринт на 19.-20. век. Създаване и развитие на хасковската тракийска организация“. Историческото изследване обобщава дългогодишните усилия на д-р Узунова да проучи и осветли нерадостната съдба на бежанците от Западна и Източна Тракия, опитите им да създадат организация, която да изразява и брани техните права и интереси.

Голямото преселение започва в периода 1828-1830 година, когато над 100 000 християни, основно българи, са принудени да напуснат Беломорието и Одринско и да се заселят в района между Стара Загора, Одрин и черноморското крайбрежие. Половината от това огромно множество идва от Източна Тракия. В Хасково бежанците са подслонени в изоставените турски имоти, припомня д-р Красимира Узунова. Тя се спира подробно на

ролята на Великите сили, за да бъде разрешен източният, българският и тракийският въпрос. Берлинският конгрес жестоко ревизира решеното в Сан Стефано и още повече заплита възела. Тракийците виждат, че трябва да си помогнат сами. Одринският учител Христо Коцев, подтикнат от Дамян Груев, започва създаването на революционни комитети в Източна Тракия под името „Странджа“. Дружеството се учредява през 1896-а и стартира издаването на вестник със същото название. Тракийската организация не предвижда междинен етап на автономия, както е при ВМОРО, а се бори за директно присъединяване на Одринска Тракия към България, уместно отбелязва авторката.

В Хасково тракийските и македонските бежанци са сред първите в страната, които се обединяват в обща структура. През 1890-а гружество „Странджа“ са саморазпуска, а членовете му се включват във Върховния македоно-одрински комитет. Градът под Ямача става център за подготовка и изпращане на въоръжени чети в поробена Тракия. На конгреса на Петрова нива – тракийското Оборище, през юни 1903 година е взето решение за избухване на Преображенското въстание. 20 дни свобода, удавени в кръв: над 2600 убити, 66 разрушени села, 20 000 бежанци. Красимира Узунова детайлно проследява дейността на „Върховистката чета“ на хасковлията Таню Николов в периода след погрома.

Подир разорението на тракийските българи, с величава драматичност описано от проф. Любимир Милетич, над 10 000 от тези страдалци потърсват подслон в Хасковска околия. През 1914 година е основано гружество „Одринска Тракия“. 1920-а е белязана с гръцката окупация на Западна и Източна Тракия, с насилствено обезбългаряване, нови 50 000 бежанци търсят спасение в Майка България. 3 години по-късно интернират над 10 000 българи по островите в Северна Гърция. През 1928-а създадената 6 години по-рано Българо-турска тракийска организация се разпуска.

Хасковското тракийско гружество се създава в началото на 1919-а, узнаваме от книгата на г-р Красимира Узунова. Така нареченият Мемоар на Тракия е подписан от над 166 000 бежанци и изпратен до Парижката мирна конференция. През 1921 година започва да излиза вестник „Тракия“. Създава се Културно-просветно гружество „Тракия“, една от първите структури на Тракийския младежки съюз е учредена в Хасково, тя носи името на Момчил войвода – последния бранител на Тракия срещу ос-

манското нашествие. През 1925/1926 година е направено първото преброяване на тракийските бежанци в България. С хасковски адрес са 2420 семейства от Източна и Западна Тракия, над 6000 души. Авторката се спира подробно на бежанския заем от 1926-а, на поредния удар срещу тракийци – спогодбата „Моллов-Кафандарис“, на създаването на Комитета за свободна Тракия и взаимоспомагателния фонд „Тракийско дело“. През 30-те години на миналия век се появяват Тракийският научен институт, тракийският студентски и тракийският женски съюз.

Според скромното ми мнение най-интересните и фактологично наситени страници в книгата на г-р Красимира Узунова са посветени на 3-те години временна тракийска независимост в периода 1941-1944-а, когато Царство България административно управлява новосъздадената Беломорска област със седалище Ксанти. В състава ѝ влизат Западна Тракия, Източна Егейска Македония, островите Тасос и Самотраки. 100 000 българи се заселват до пролетта на 1942-ра в областта, а страната ни налива милиарди левове за пресушаване на блата, строеж на пътища, мостове, училища...

В този период полицейски началник на една от 11-те околии в Беломорската област – Саръшабанската, е хасковлията Трифон Петков. Той доживя почти столетие, преборвайки се с присъдата от така наречения Народен съд. Петков обикаля околията с мотоциклет. Един път до него спира лек автомобил, от който слиза главният редактор на вестник „Зора“ – Данаил Крапчев, припомни си пред мене след години дядо Трифон. От колата се измъква и хасковлияката Пенка, мома с фриволно поведение. „Ха, ти пък какво дириш тука?!“ – възкликва полицейският началник. „Крапчев се сконфузи: „Петков, работата е ясна. Намери малко кашкавал и да продължавам нататък“. Как-

во да правиш – човешки неща”, обобщи случката Трифон Петков.

Българската войска и администрация са принудени да напуснат Беломорието, изоставяйки имущество за над 20 милиарда лева. По това време сол в раните идва да сипе „народният генерал” Добри Терпешев, командир на партизанската НОВА (Народно-освободителна въстаническа армия – б.а.). През октомври 1944-а в Гюмюрджина той се обръща към местните гърци: „В Беломорието няма българи. Всеки, който е българин, е фашист”. В Драма е още по-хард: „Българите са най-големите убийци на гръцкия народ!” Трудно е да се повярва, че тези думи са изречени от българин от харманлийското село Бунарчево, днешното Изворово. Гърците носят Терпешев на ръце и реват възторжено: „Зито! Да живеи!” И започват да изстребват незаминалите овреме българи. Областният управител Стефан Клечков умира мъченически, като преди това го заравят жив в земята и над изкопа остава да стърчи главата му. Терпешев отива в Македония и говори пред Народното събрание в Скопие, сигурно там пък обяснява, че и край Вардар няма българи. Националното предателство не е от вчера.

През октомври 1944-а е възстановен Върховният тракийски комитет. По същото време възкръсва и хасковската тракийска организация, оглавена от Георги Сапунаров. Тракийци, изпратени на летище Враждебна от „вожда” Георги Димитров, летят за Парижката мирна конференция, където исканията им даже не са изслушани, припомня г-р Узунова. Новата „народна” власт убива тракийските войводи Мимрю Аркумарев и Таню Николов. Вече споменахме трите закривания на тракийския съюз. През лятото на 1989-а, покрай така наречения възродителен процес, той милостиво е възстановен от БКП, но само като фор-

мация на бежанците от Източна (Одринска) Тракия. На 10 януари 1990-а организацията официално се възстановява, а олевяването ѝ тече със страшна сила от век насам, та чак и досега. Потомците на тракийските бежанци пък продължават да посещават родните места на предците си като натъжени туристи.

Книгата на д-р Красимира Узунова е придружена с богат справочен апарат, илюстрирана е с уникални архивни снимки. Написана е с дълбоко познаване и със задълбочено анализиране на хронологично поднесената информация за важните исторически събития. Многострадалните тракийци са частично овъзмездени – с горчивата истина за тяхната многовековна нерадостна съдба.

*Красимира Узунова, “Тракийското движение в европейския политически лабиринт на 19.-20. век. Създаване и развитие на хасковската тракийска организация”, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов”, София, 2025 г.